

I. Увод

Битката при Сталинград е един от повратните моменти на Втората световна война и е смятана за една от най-кръвопролитните и жестоки схватки в човешката история. Смята се, че общият брой на жертвите от битката достига между един и два милиона. Силите на Оста губят около една четвърт от личния състав на военните си сили, заети на Източния фронт, а СССР губи около един милион войници и цивилно население. Сблъсъкът започва с обсадата на Сталинград (дн. Волгоград) в южна Русия и отбраната вътре в самия град и завършва със съветската контраофанзива, която довежда до разбиване на силите на Оста във и около града.

Битката при Сталинград става начало на изтласкването на Оста от Съюза и е един от основните фактори за крайната победа над Нацистка Германия през 1945г.

II. Изложение

1. Прелюдия

На 22 юни 1941г. стартира немският план “Барбароса” и немската армия нахлува в Съветския съюз. Три армии проникват в СССР на фронт, който се простира от Балтийско до Черно море. Червената армия търпи огромни поражения.

Армейско формирование Север, командвано от генерал-фелдмаршал Вилхелм Ритер фон Лееб се насочва към Ленинград, формирование Център под командването на генерал-фелдмаршал Федор фон Бок се насочва към столицата на СССР Москва, а армия Юг под началството на фелдмаршал Герд фон Рундштедт се насочва към Украйна и петролните полета на Кавказ. Според плановете на Хитлер превземането на европейската част на СССР ще осигури на Райха достатъчно ресурси за победа във войната.

Западните нации виждат в Съветския съюз естествения враг на Нацистка Германия, но вече е малко това, което единствената останала неокупирана западноевропейска страна, Великобритания, може да направи за Съветския съюз и се налага той да се справи сам с противника.

През зимата на 1941г. Съединените щати влизат във войната и положението на Оста се усложнява. Хитлер заедно с генералният щаб решава да започне операция “Блау” като две армии се изпратят да овладеят петролните залежи на Урал и прекъснат транспорта по р. Волга при Сталинград. Очаквало се е, че евентуално овладяване на петролните запаси е щяло да позволи на Германия да задържи позициите си и да получи предложение за мир от съюзниците.

Хитлер поема командването на генералния щаб до края на войната. Формирането Юг се разделя на две групировки – А и Б. Група армии Б се състои от 6-а армия под командването на ген. Фридрих Паулус и 4-а танкова армия под командването на ген. Херман фон Хот. Нейната цел е да превземе важния стратегически пункт и промишлен район Сталинград, отрязвайки трафика по Волга. Група Армии А е оглавена от фелдмаршал Лист и трябва да напредне през Транскавказ към Армавир и петролните полета при Майкоп в Каспийския басейн.

2. Началото на Сталинградската битка

На 12 юли 1942г. фашистките войски нахлуват в Сталинградска област, където на 14 юли е обявено военно положение. Изнасянето на 6-а армия (от група армии Б) към района на Сталинград е нужно преди всичко, за да може с по-нататъшната отбрана по цялото средно течение на р. Дон да се осигурят настъпателните действия на група армии А по кавказкото направление.

Още в края на юни – началото на юли 1942г. в полосата между Волга и Дон се възобновява започналото през есента на 1941г. изграждане на трите сталинградски отбранителни пояса като се взема решение за изграждане и на четвърти пояс. От 15 района по десния бряг на р. Дон и от Сталинград се евакуират детските домове, семействата на командно-политическия състав и 23 болници. Укрепва се народното опълчение като се сформират специални подразделения от снайперисти, минохвъргачи и автоматчици, а жените се въвличат на щабни длъжности или се подготвят за свързочници, медицински сестри и снайперисти.

На 20 юли Сталин дава на Сталинградския областен комитет конкретни указания по отбраната на града – да се пресекат евакуационните настроения, да се повишат темповете на производство на танкове, оръдия и друга военна продукция.

Създава се Сталинградски фронт, в който влизат освен изнасящите се в големия завой на р. Дон три резервни армии, също 21-ва и 8-а въздушна армия на бившия Югозападен фронт. За командващ е назначен маршал Тимошенко (сменен по-късно от ген. Гордов). Фронта получава задачата да спре немските войски, които вече приближават към р. Дон и да не допусне тяхното излизане на р. Волга.

Към 17 юли на сталинградското направление настъпват 14 дивизии от 6-а немска армия, наброяващи около 270 000 души, 3 000 оръдия и минохвъргачки и около 500 танка. Те се поддържат от авиацията на 4-и въздушен флот – с около 1 200 бойни самолета. На тези сили могат да се противопоставят 12 дивизии на съветските 63-а и 62-а армия, наброяващи около 160 000 души, 2 200 оръдия и минохвъргачки и около 400 танка. 8-а въздушна армия разполага с 454 самолета. Ясно е, че немските войски превъзхождат съветските. В района на Сталинград се изпращат все нови и нови сили.

Към 22 юли хитлеристките войски излизат до главната полоса на отбраната на Сталинградския фронт. На 17 юли авангардите на дивизиите на 6-а немска армия се срещат в големия завой на р. Дон на рубежа на реките Чир и Цимла с предните отряди на 62-ра и 64-а армия от Сталинградския фронт. Боевете между тях продължават шест дена и поставят началото на Сталинградската битка. Съветските войски осигуряват време за усъвършенстване на отбраната на основния рубеж, където се планира да се даде първият бой с напращащата към Волга фашистка армия.

До вечерта на 22 юли придвижвайки се в югоизточно направление 6-а немска армия излиза на 120 км от Сталинград. Настъпващата на кавказкото направление 4-а танкова армия овладява плацдарма на левия бряг на р. Дон в районите на Константиновский и Цимлянская. 6-армия разполага вече с 18 добре комплектовани и технически снабдени дивизии. На главната полоса на града отбранителни позиции заемат войските на 62-ра и 63-а армия, две дивизии от 64-а армия и по една дивизия от 4-а и 1-ва танкова армия – общо 16 дивизии. Съотношението на силите отново е в полза на германците.

Така на 23 юли 1942г. започва сражението в големия завой на р. Дон, което продължава до 10 август. Хитлеристките войски предприемат няколко опита да пробият отбраната на Сталинградския фронт, да обкръжат съветските войски на десния бряг на р. Дон, да излязат към Волга и да овладеят Сталинград. Пробив към града обаче не е извършен и към 30 юли немските войски минават в отбрана, която продължава до подхода на нови армейски корпуси – 17-и и 11-и.

Претърпявайки неуспех в пробива към Сталинград през Калач от запад, германците започват подготовка за овладяване на града с удари от две страни – от запад и югозапад. Съветското командване предприема незабавни мерки за укрепяване на югозападните подстъпи към Сталинград, но не успява напълно да усили отбраната им. Там започват упорити боеве, продължили една седмица, когато на 2 август предните части от 4-а танкова армия се сблъскват с току – що разтоварилите се четири батальона от 208-а стрелкова дивизия на 64-а армия. В същото време продължава и сражението на войските на Сталинградския фронт в големия завой на р. Дон, където 6-а немска армия се опитва отново да се промъкне към града от запад.

В началото на август при Сталинград ясно се очертават две самостоятелни оперативни начинания: едното на северозапад, от района Вертячий, Калач и другото – на югозапад, от района на Аксай. Съветското главно командване решава да раздели Сталинградския фронт на два самостоятелни фронта – Сталинградски и Югоизточен. В Сталинградския фронт остават 63-а, 21-ва, 4-а танкова и 62-ра армия и 28-и танкови корпус, а в новосъздадения Югоизточен фронт влизат 64-а, 57-а, 51-ва и 1-ва гвардейска армия, 13-и танков корпус, 8-а въздушна армия и всички части от 118-и укрепен район, намиращ се на южния фас на външния отбранителен пояс на града. Начело на войските на този фронт застава ген. Ерьоменко, а командването на Сталинградския фронт остава в предишния си състав.

На Сталинградския фронт е заповядано да разгроми немските войски, които са пробии външния отбранителен пояс и здраво да прикрие града от запад и северозапад. В задачата на Югоизточния фронт влиза да спре на всяка цена придвижването на противника към южния фас на външния пояс и да не допусне излизането на германците на Волга, южно от Сталинград.

Периодът от 5 до 10 август е много напрегнат. Хитлеристките войски успяват да излязат към външния отбранителен пояс в района на Калач. Съветските войски западно от р. Дон и отстъпващи пред 6-а армия са пред тотално унищожение. В тази ситуация Сталин издава заповед № 227, известна с думите: "Нито крачка назад!". В нея

дезертъори и войници, създаващи паника са заплашени да бъдат разстреляни на място.

През втората половина на август 1942г. се разгръща отбранително сражение на съветските войски на близките подстъпи към Сталинград. Сега германското командване замисля да достигне р. Волга и да овладее Сталинград с едновременно нанасяне два мощни удара по сливащи се направления: един от района на Трьохостровская на изток със силите на 6-а армия и друг – от района на Абганерово на север с дивизиите на 4-а танкова армия.

На 9 август съветското главно командване подчинява Сталинградския фронт на командващия Югоизточния фронт ген. Ерьоменко. От 8 до 15 август в двата фронта се работи по оборудване на рубежите и се съсредоточават материални средства. Подготвени са за отбрана сталинградските пояси, започват отбранителни работи в самия град и се привличат свежи резерви.

В средата на август обстановката при Сталинград остава крайно напрегната. Немските войски се намират на 60-70 км западно от града и на 20-30 км южно от него. Съотношението на силите все още е в полза на хитлеристите. Двата фронта се отбраняват в огромна 800-километрова полоса. В такава обстановка от 15 до 17 август започва да се разгръща борбата на близките рубежи на сталинградската отбрана, която продължава един месец.

Към 20 август немските войски успяват да притиснат 4-а танкова армия на Сталинградския фронт, да форсират р. Дон и да овладеят малък плацдарм на левия ѝ бряг.

От 21 до 23 август пламват тежки боеве между 4-а танкова и 62-ра армия на западния фас на външния пояс. 6-а немска армия успява да форсира р. Дон и до вечерта на 22 август овладява левия ѝ бряг в района на Песковатка – плацдарм широк 45км. Сутринта на следващия ден тази групировка при мощна поддръжка на авиацията на 4-и въздушен флот преминава в настъпление, нанасяйки главен удар в направление Вертячий, Бородин. Пробита е отбраната на съветските войски на външния и средния пояс. От 23 август на близките подстъпи към града отбрана заемат части от Сталинградския гарнизон. Най-ожесточените боеве се водят в района на тракторния завод, който хитлеристите не успяват да превземат. През същия ден 14-и танков корпус на 6-а армия прави пробив към Волга северно от Сталинград в района на селището Ринок. През

втората половина на деня няколкостотин самолета нанасят масиран удар по Сталинград. Централните квартали са разрушени, а сред населението има много жертви. За отблъскване на въздушната атака се вдигат 105 съветски изстребителя.

Едновременно с контраударите на Сталинградския фронт по вклинилата се фашистка армия се провежда и огромна работа по заздравяване на отбраната в самия град. На 25 август градският комитет на отбраната обявява обсадно положение в Сталинград, а на следващия ден приема постановление за ускорено изграждане на барикади и призовава населението да защити родния си град. В района на Сталинград се изпращат все нови и нови сили, непрекъснато прииждат боеприпаси, гориво, продоволствени стоки и бойна техника. На 28 август германците са спрени на северозападните подстъпи към града. Тъй като 62-ра армия е отрязана от останалите войски на Сталинградския фронт, тя е придадена на Югоизточния фронт.

На южните подстъпи войските на Югоизточния фронт също водят ожесточени боеве със съединенията на 4-а танкова армия, която вечерта на 23 август успява да се вклини в разположението на войските между жп линията Тихорецк-Сталинград и езерото Цаца. На 29 август хитлеристите пробиват фронта на 64-а армия северозападно от Абганерово. На 31 август пробиват и средния пояс северно от Гавриловка, поради което вечерта на 2 септември 64-а и 62-ра армия са изведени на вътрешния отбранителен пояс. Ожесточените боеве продължават тук до 12 септември 1942г.

С излизането на немските войски към вътрешния пояс се създава заплаха от пробив непосредствено в Сталинград. В тази сложна обстановка съветското главно командване решава да нанесе удар от района северно от Сталинград. В началото на септември тук пристигат 24-а и 66-а армия. Отново е комплектувана и 1-ва гвардейска армия. Със силите на тези армии, поддържани от авиацията на 8-а и 16-а въздушна армия Сталинградският фронт предприема няколко настъпления с цел да унищожи промъкналия се към Волга противник, да ликвидира образувания от него коридор и да се съедини с 62-ра армия в района на Сталинград. Войските не успяват да изпълнят изцяло своите задачи, но със своите настъпателни действия успяват да обърнат значителна част от силите на 6-а армия на север. До 13 септември 62-ра армия успява да задържи немските войски на вътрешния отбранителен пояс.

Първи на 23 август на северните подстъпи към града в бой с немските танкове влизат зенитните части. Борбата продължава два дена без поддръжка на пехотата. Вечерта на 12 септември линията на северния фронт се приближава на 2-10 км до града.

С оттеглянето на войските на двата фронта на градския пояс завършва отбранителното сражение на близките подстъпи към града и първият етап от отбраната на Сталинград. Осуетен е немският план да се овладее градът с едновременните удари на 6-а и 4-а танкова армия. Германците са спрени пред позициите на градския пояс, но положението на Сталинград остава крайно тежко. Вследствие на пробива на хитлеристките войски към р. Волга северно от града и оттеглянето на съединенията на съветските войски на стика между 62-ра и 64-а армия градът е обхванат от североизток и югозапад. Отбраняващата се тук 62-ра армия е изтощена от продължителните боеве.

Пред съветското командване стои задачата да вземе незабавни мерки да отслаби натиска на фашистките войски, да удържи града в свои ръце, да прегрупира силите и да привлече резерви за решително настъпление.

3. Настъпателните действия на съветските войски северно и южно от града

Вторият етап от отбраната на Сталинград са сраженията на Югоизточния фронт в покрайнините и в самия град, настъпателните действия на Сталинградския фронт северно от Сталинград и контраударите на левофланговите армии на Югоизточния фронт в района на междуезерните дефилета южно от града. Всички тези действия преследват една цел – да се удържи Сталинград и да се премине в контранастъпление.

На 13 септември в състава на Югоизточния и Сталинградския фронт влизат около 120 стрелкови, моторизирани, кавалерийски и танкови съединения. Много от тях обаче имат не повече от 20-25 % от щатната численост. Действията им се поддържат от авиацията на 16-а и 8-а въздушна армия (които разполагат с 389 изправни бойни самолета) и от Волжката военна флотилия. Срещу двата фронта продължават да действат немските войски от група армии Б, значително усилен с прехвърлени части от Кавказкото направление и от Запад. Предимството в сили и средства на този етап от борбата остават у германците.

Основните сили на Югоизточния фронт са съсредоточени в района на самия град. Тук в 65 километрова полоса от селището Ринк до Малие Чапурники се отбраняват войските на 62-ра и 64-а армия, в които влизат общо 90 000 войници и офицери, 1 000 оръдия и минохвъргачки и 120 танка. Германците действат в това направление със силите на 13

дивизии, от които три танкови и една моторизирана. Частите им наброяват 170 000 войници и офицери, 1 700 оръдия и минохвъргачки и около 500 танка.

За успешното развитие на задачата по отбраната силите на Сталинградския и Югоизточния фронт се усилят непрекъснато.

Хитлеристкото командване продължава да подготвя войските си за шурма срещу Сталинград. Задачата по овладяването на града се възлага на 6-а армия, начело с ген. Паулус, подкрепена с един корпус от 4-а танкова армия. Останалите части от 4-а танкова армия трябва да излязат на десния бряг на р. Волга южно от Сталинград. През лятото на 1942г. въпреки пресмятанията на хитлеристкото командване сталинградското направление се превръща в център на борбата и за двете страни. За овладяването на Сталинград ген. Паулус решава да нанесе удари срещу неговата централна част: един със силите на четири дивизии от района на Александровка в източно направление и втори със силите на три дивизии от района на гара Садовая на североизток. В създалата се обстановка пред двата съветски фронта стои задачата с упорита отбрана на града и контраудари от север и юг да се спре немската ударна групировка, да се удържат плацдармите на десния бряг на р. Дон и да се натрупат сили за преминаване по – късно в решително настъпление. Сталин подчертава, че сега главната задача е да се удържи Сталинград и да не се допусне придвижване на противника към Камишин. Изхождайки от тази задача войските на Сталинградския фронт трябва със силни удари от север на юг да ликвидират промъкналите се към р. Волга немски групировки и да се съединят с 62-ра армия. На Югоизточния фронт предстои с твърда отбрана и контраатаки да провали хитлеристкия план за овладяване на града.

Отбраната на Сталинград от 12 септември се възлага на 62-ра армия на ген. Чуйков, и на 64-а армия на ген. Шумилов. На 62-а армия се възлага отбраната на северната и централната част на града, а на 64-а – южната му част. Подстъпите към Красноармейск, както и по – рано отбранява 57-а армия на ген. Толбухин.

На 13 септември хитлеристите започват настъпление срещу централната част на Сталинград с две групировки. Първата в състав 100 танка, втората – 250. Техните действия се поддържат с масирани удари от авиацията. Към края на деня фашистките войски успяват да се придвижат на север към западните покрайнини на селищата на заводите “Барикади” и “Красний Октябрь”, а на юг да овладеят гара Садовая и да се приблизят към предградието Мимин.

В обстановката на започналия щурм на Сталинград ген. Ерьоменко решава да нанесе контраудари по вклинилия се противник с войските на 62-ра и 64-а армия. 62-ра армия, която търпи главния удар на немските войски се усилва с 13-а гвардейска стрелкова дивизия. Към 17 часа група немски автоматчици, поддържани от танкове, успяват да проникнат в района на гара Сталинград 1. Тогава на 13-а дивизия е заповядано да нанесе удар срещу тях, като към 3 часа след полунощ се прехвърли през реката на десния бряг. Гвардейците се справят с тази задача и до вечерта на 15 септември очистват от хитлеристите района на града източно от железопътната линия. Така се дава възможност на 62-ра армия да ликвидира опитите на фашистките части да излязат към Волга през центъра на Сталинград, но германците все пак успяват да пробият към реката в стика между 62-а и 64-а армия в района на Купоросное. На 16 и 17 септември особено тежки боеве се водят при Мамаев курган и на гара Сталинград 1. Съветското главно командване продължава да усилва Югоизточния фронт със свои резерви. В резултат на напрегнатите боеве германците овладяват само малка част от града северно от р. Царица.

Още през първата десетдневка на септември 1942г. съветските войски, които действат северно от Сталинград, нанасят удари по немските войски, които са успели да се промъкнат там. Хитлеристкото командване разбира какви могат да са последствията от пробива на съветските войски от север и продължава да уплътнява тук бойните си редове.

Общият резултат от настъпателните действия на лявото крило на Сталинградския фронт от 3 до 12 септември териториално е незначителен, войските му не пробиват немската отбрана и не се съединяват с 62-ра армия. Главният резултат обаче е в това, че армиите успяват да отвлекат противниковите сили от града.

На 18 септември командващият Югоизточния фронт ген. Ерьоменко заповядва на двете армии да подготвят контраудари в районите на Мамаев курган, Купоросное и Елшанка. Контраатаките започват сутринта на 19 септември и продължават две денонощия, но без успех.

На 21 септември хитлеристка групировка започва да настъпва към Волга в центъра на града, но не успява да направи пробив към реката. Борбата за централната част на града продължава до 26 септември. Огромна помощ на защитниците на Сталинград, както и в периода на боевете на подстъпите към града, оказва 8-а въздушна армия. Активно участва и Волжката военна флотилия. Хитлеристите успяват да притиснат 62-а армия и да нахлуят в центъра на града, а на нейния ляв фланг, в стика с 64-а армия, да

излязат на Волга.

От 27 септември борбата за Сталинград навлиза в нова фаза. До 8 октомври 1942г. център на боевете са заводските селища и районът на Орловка.

Немската група армии Б и 6-а армия след като не успяват да овладеят Сталинград в предишната си групировка започват да се прегрупират за нов щурм на града по следните направления: от запад към селище Красний Октябрь и от юг към Мамаев курган, за да излязат тук на р. Волга. Този замисъл е разкрит от съветското разузнаване и 62-а армия подготвя контраудар. Той започва рано сутринта на 27 септември, но само след два часа войските на 62-а армия са принудени да спрат настъплението. По обед хитлеристите нахлуват в селище Красний Октябрь, но не успяват да преминат през Мамаев курган. Тежки боеве се водят и в южната част на града. В района на сраженията се изпращат нови съветски сили.

Напрегнатият характер на борбата при Сталинград, голямата широчина на полосите на фронтовете и нарастналият брой на армиите във всеки от тях изискват да се ликвидира съществуващото от 9 август 1942г. единно командване на Сталинградския и Югоизточния фронт. Затова на 28 септември 1942г. всеки фронт е подчинен непосредствено на Ставката на главното командване и едновременно с това преименуван: Сталинградският – в Донски, а Югоизточният – в Сталинградски. За командващ войските на Донския фронт е назначен ген. Рокосовски, а от 24 октомври – бригадният комисар Кириченко. Командването на Сталинградския (бившия Югоизточен) фронт остава в предишния си състав. Ликвидирането на единното управление на двата фронта на сталинградското направление отговаря и на задачите на предстоещото контрастъпление, което Ставката подготвя от средата на септември 1942г.

В края на септември немските войски без да прекратяват настойчивите атаки в полосата за отбрана на 62-а армия, се стремят на всяка цена да овладеят Сталинград. В тези дни упорити боеве се водят в заводските селища Барикади и Красний Октябрь, както и в районите на Орловка. Прекратена е помощта за защитниците на Сталинград от съветските армии, действащи северно и северозападно от града. Готвейки се за предстоящото контрастъпление, те са принудени да прекратят ударите по войските от северния фланг на 6-а немска армия.

За да се окаже помощ на сталинградци командващият Сталинградския фронт ген.

Ерьоменко решава през нощта на 29 септември да проведе частна настъпателна операция южно от града със силите на своя фронт. Целта на операцията е да се излезе в тила на южната немска групировка в района на гара Тингута, Абганерово, Садовое, да се заставят немските части да отслабят натиска непосредствено в града и да се помогне на 62-ра армия за удържане на Сталинград. Операцията започва в точно определения срок. Но ударът на 57-а и 51-а армия не е достатъчно мощен и на 29 и 30 септември хитлеристите успяват да овладеят селищата Барикади и Красний Октябрь.

Общо в края на септември и началото на октомври 1942г. положението на съветските войски в Сталинград остава твърде тежко. Фашистките войски, овладяли част от града, на редица участъци достигат р. Волга.

През октомври 1942г. немското командване подготвя генерален шурм срещу Сталинград. На 5 октомври ген. Ерьоменко получава заповед отбраната в града да се организира така, че всеки дом, всяка улица да бъдат превърнати в крепост и при никакви обстоятелства да не се предава града.

Към 9 октомври в състава на главната немска ударна групировка, действаща пред 62-ра армия на Сталинградския фронт, влизат 8 дивизии. Те наброяват общо 90 000 души, 2 300 оръдия и минохвъргачки и около 300 танка. Действията им, както и по – рано се поддържат от около 1 000 бойни самолета. Срещу тях се изправя 62-ра армия, разполагаща с 55 000 души, 1 400 оръдия и минохвъргачки и 80 танка. Подкрепя я 8-а въздушна армия с около 190 самолета. Военните действия между двете сили се водят на рубежа Ринок, селището на тракторния завод, заводите “Барикади” и “Красний Октябрь”, североизточните склонове на Мамаев курган и гара Сталинград 1.

Боевете за сталинградския тракторен завод и за заводите “Барикади” и “Красний Октябрь” продължават до 18 ноември. На 15 октомври хитлеристите овладяват тракторния завод и излизат към Волга на тесен 2,5-километров участък. Положението на 62-ра армия се влошава. Част от войските ѝ, действащи северно от завода, са отрязани. Цял месец се водят тежки улични боеве за всеки квартал, къща и приволжка земя.

На 11 ноември 1942г. германците предприемат последния опит за шурмуване на града. През този ден те успяват да завземат южната част на завод “Барикади” и на тесен участък да проникнат до р. Волга. Армията на ген. Чуйков е разсечена на три части. До

преминаването на съветските войски в контранастъпление положението на 62-а армия не се променя.

Немските войски не успяват да овладеят напълно града. Тяхната главна групировка понася такива загуби, че окончателно преминава към отбрана. Така на 18 ноември 1942г завършва отбранителният период на Сталинградската битка. Градът е удържан.

4. Резултати от отбранителния период на Сталинградската битка

Отбранителния период на Сталинградската битка продължава четири месеца като съветската армия провежда на сталинградско направление две стратегически отбранителни операции.

Първата е проведена на подстъпите към града в периода от 17 юли до 12 септември 1942г. от войските на Сталинградския и Югоизточния фронт. През този период са провалени немските планове за овладяване на Сталинград от движение. В ожесточените отбранителни сражения, разгърнали се в големия завой на р. Дон, а след това на сталинградските пояси, хитлеристките войски успяват да се промъкнат до р. Волга северно от Сталинград и да излязат непосредствено до неговите покрайнини. Съветските войски отстъпват на дълбочина до 150 км. Окупирани са 14 района на Сталинградска област.

Втората операция на съветските войски включва отбранителното сражение на Сталинградския (бившия Югоизточен) фронт в самия град и южно от него, както и частичните настъпателни операции на Донския (бившия Сталинградски) фронт северно от града с обща цел да се защити Сталинград и да се подготвят условия за преминаване на съветската армия в контранастъпление. В резултат на тази операция, която продължава два месеца – от 13 септември до 18 ноември 1942г. – немските войски успяват да нахлуят в пет района на Сталинград, а един да завладеят напълно. В ръцете на съветските войски остава Кировският район. На 19 ноември 1942г. започва съветското контранастъпление на сталинградското направление.

III. Заключение

До средата на ноември 1942г. немците са овладели 90% от града. Предните отряди са на 400м. от р. Волга, но в края на ноември, три руски армии разбиват фланговете на Паулус и обграждат Сталинград. Обградена е 240 000-на армия. През декември обсадата продължава, немските войници вече се бият отчаяно. Луфтвафе се нагърбва със задачата да снабдява с провизии 6-та армия. На ден са нужни 160 000т, но Луфтвафе кара под 50 000т. И при това не всеки ден, докато най-накрая доставките спират. В началото на януари 1943г. руснаците предприемат атака към Сталинград и на 2 февруари Фон Паулус капитулира с 95 000 души. Те са пратени в лагера Гулак и през 1953г. от тях се завръщат в родината си само 5 000 души. При битката за Сталинград от руска страна загиват 1.7 милиона души, а от немска – около 700 000.